

A szoc-lib vita kiszélesedik

VISSZHANG - LXII. évfolyam, 15. szám, 2018. április 13.

Vitacikkemre adott viszontválaszával Felcsuti Péter (*Rövid válasz a két válaszra, ÉS, 2018/13., márc. 29.*), illetve Tömpe István a velem polemizáló miniesszéjével (*Sikeres privatizáció?, ÉS, 2018/14., ápr. 6.*) oly módon idézik fel a rendszerváltást követő első évtized dilemmáit, hogy abból kiviláglik: az akkori viták mit sem vesztek aktualitásukból. Mindkettőjük legfontosabb mondanivalója az, hogy hiba volt a privatizáció „sürgetése” 1989 és 1997 között, a liberális gazdaságpolitikai elveket követő Antall-Boross-kormány, illetve az utánuk következő Horn-Kuncze-kormány idején. Szerintük, ha nem az történt volna, amit a „tiszteletre méltó liberális közgazdászok” erőltettek rá a hazára, hosszabb távon a magyar gazdaság összteljesítménye is jobb lett volna, és nem kényszerült volna sok milliónyi választópolgár arra, hogy rossz és fájó élményeken keresztül ismerje meg a kapitalista piacgazdaság rendszerét.

Mindkét írásból kiolvasható egy fajta önmardosó önkritika is, ami önmagában véve csak tiszteletet érdemel. Miként jómagam is, Tömpe is tevékeny szerepet vállalt annak idején a privatizációban (mondjuk így: makroszinten), Felcsuti pedig egy sikeres, külföldi tulajdonú kereskedelmi bank vezetőjeként (mondjuk így: mikroszinten) építette a magyar kapitalizmust. Amikor az egykori liberális gazdaságpolitikát – és ki nem mondva, de nyilvánvalóan az egykori SZDSZ-t is – bírálják, akkor tehát korábbi önmagukkal is vitatkoznak. A jelenből néznek vissza a múltba – amikor még nem ismerhették az április 8-i választás eredményeit, de nagyon rosszak voltak az előérzeteik. Úgy gondolják, hogy akár a 12 éves Orbán-uralmat is meg lehetett volna spórolni (de legalább a 2/3-ot), ha annak idején a liberális közgazdászok nem hajtják bele az MDF-et, illetve az MSZP-t (a koalíciós kormányok két nagyobbik pártját) abba az átalakulásba, amelynek során a magángazdaság legjelentősebb cégei és pénzintézetei külföldi tulajdonba kerültek, miközben az átlagembereknek munkanélküliség, infláció és relatív elszegényedés jutott. Milyen jó lett volna – írja Felcsuti gondolatmenetét ironikusan interpretálva Csillag István (*A cifra szolgál, ÉS, 2018/14., ápr. 6.*) –, ha sikerült volna kiépíteni az „optimális magyar kapitalizmus”-t!

Nem csak arról van szó, hogy ez irreális vágyálom – 1989-ben is az volt, és mai is az. Felcsuti és Tömpe logikai értelemben is, történetileg is hibásan érvelnek. A *post hoc ergo propter hoc* (latinul „utána, tehát miatta”) olyan logikai hiba, amelyben az érvelő feltételezi, hogy ha az egyik esemény a másik után következik be, akkor közöttük nyilván ok-okozati összefüggés van. Ez nem mindig van így; a jelen esetben sem így volt. Hadd idézzem fel Magyar Bálint és Pető Iván 2012-ből származó írását, amelyben éppen erre a logikai hibára utaltak: *„A kommunista rendszer összeomlásának alapvetően gazdasági okai a közvélemény jelentős része előtt a demokratikus fordulatig nem voltak nyilvánvalók, s a következményekkel is csak töredékesen kellett szembesülni. A gazdasági összeomlás brutális következményei így összeolvadtak a rendszerváltás politikai fordulatával. A rohamosan növekvő munkanélküliséget, a magas inflációt és a különböző társadalmi csoportok között elmélyülő szakadékot a társadalom egy része egyszerűen az új rendszer számlájára írta, nem véve tudomást arról, hogy nem a demokrácia és a piacgazdaság váltotta ki a gazdasági gondokat, hanem az utóbbiak kényszerítették ki a rendszerváltást.”* A liberális gazdaságpolitika Kelet-Európa-szerte erre az összeomlásra adott válasz volt, s ahol a választ még a magyar történelemszerűen is lassabban adták meg a kormányok, ott még a magyarnál is rosszabb gazdasági eredmények születtek. Illetve fordítva, ott, ahol az átalakulás gyors ütemű volt – például a három balti országban –, a reálgazdaság sikerei is nagyobbak voltak. Oroszországban a privatizáció során szinte minden értékes céget a hazai oligarchák szereztek meg, ám éppen ez az egyik fő oka annak, hogy az orosz gazdaság nem lett sokkal korszerűbb, nem születtek forradalmi innovációk.

Ami pedig a mai, 2018-as helyzetet illeti, azt is hangsúlyozni kell, hogy az 1990-es évek liberális

gazdaságpolitikájának utólagos bírálata már régen nem csupán a szervezeti és/vagy érzelmi az MSZP-hez kötődő baloldali közgazdászok sajátos ismertető jege. Mint már Felcsutival polemizáló cikkemben (*Utólagos értékelés, ÉS, 2018/12., márc. 23.*) is írtam, ezt az antiliberális, Nyugat-ellenes, harmadikutas álláspontot képviselte Csurka István és a magyar szélsőjobb a lakiteleki találkozótól kezdve (1987), illetve a csurkista-torgyánista világszemléletet és szófordulatokat pár évnyi ingadozás (liberális intermezzo) után nyíltan felvállaló Orbán Viktor 1996-tól kezdve. Ahogy a már idézett Magyar-Pető-cikkben olvashattuk: *„Ez a társadalmi farkasvakság az »ellopott rendszerváltás« ideológiájával igazolt és politikaivá transzformálható indulat kialakulását eredményezte.”*

Bizonyára nem véletlen, hogy Felcsuti és Tömpe érvelése között van különbség is. Ha jól értem, Felcsutinak inkább a sebességgel és nem a célállapottal volt és van baja, Tömpe viszont egyértelműen úgy fogalmaz, hogy „több államtanítás történt a szükségesnél”, ráadásul az állam a gazdaságirányító funkcióit is túlzott mértékben feladta, „agytalanította is önmagát”. Tömpe amiatt panaszkodik („önbírá”), hogy annak idején a privatizációt „nem ölelte körül alkalmas iparpolitika”, hogy nem épült ki az állami vagyonkezelés olyan rendszere, amely a legfontosabb cégek esetében hatékonyabban működhett volna, mint a könnyen-gyorsan nálunk bevásárló multinacionális cégek. Az elmúlt 8 év fejleményeit visszaidézve különösen furcsa Tömpének az a hiányérzete, hogy a magyar állam miért nem kötött menedzsmentszerződéseket azokkal az ambiciózus hazai és külföldi vállalkozókkal, akiknek ugyan kockáztatható – vagy hitelfedezetként elzálogosítható – saját tőkéjük vagy földbirtokuk nem volt, de „isten bizony” nagyon szerettek volna a XXI. század Weiss Manfrédjai és herceg Esterházyai lenni. No, ennek a kíváncságnak az egymást követő Orbán-kormányok igyekeztek mindenben megfelelni – így jutottak nagy állami vagyonhoz a Mészáros Lőrincék meg az Andy Vajnáék és a dohánymutyi sok ezernyi kisnyertese. Akkor mi bajuk van a hithű szocialistáknak az Orbán-rendszerrel?